

Ambroży Skorupa

Przyczyny i procedura wydalania duchownych z instytutu zakonnego

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 54/3-4, 147-168

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. AMBROŻY SKORUPA SDS
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

PRZYCZYNY I PROCEDURA WYDALENIA DUCHOWNYCH Z INSTYTUTU ZAKONNEGO

Treść: Wstęp. – 1. Przyczyny wydalenia. – 1.1. Naruszenie doktryny katolickiej. – 1.2. Naruszenie dobrych obyczajów. – 1.2.1. Usiłowanie zawarcia małżeństwa. – 1.2.2. Konkubinat. – 1.2.3. Inny zewnętrzny grzech przeciwko szóstemu przykazaniu dekalogu. – 1.2.4. Przesłupstwa przeciwko życiu i wolności człowieka. – 1.3. Przesłupstwa przeciwko dyscyplinie zakonnej. – 1.3.1. Permanentne naruszanie obowiązków życia konsekrowanego. – 1.3.2. Powtarzające się naruszanie świętych więzów – ślubów zakonnych. – 1.3.3. Uporczywe nieposłuszeństwo prawnym nakazom przełożonych w poważnej materii. – 1.3.4. Bezprawna nieobecność trwająca pół roku. – 1.3.5. Wielkie zgorzelenie powstałe wskutek zawinionego zachowania się członka. – 1.3.6. Inne podobne poważne przyczyny, określone ewentualnie własnym prawem instytutu. – 2. Procedura. – 2.1. Wydalenie ipso facto. – 2.2. Wydalenie obligatoryjne. – 2.2.1. Wydalenie w przypadku *delicta graviora*. – 2.3. Wydalenie fakultatywne. – 3. Skutki prawne wydalenia. – 4. Ocena procedury. – Zakończenie.

Wstęp

Życie duchownych w instytucie zakonnym wymaga odpowiednich standardów. Prawo kościelne wymaga, aby do święceń dopuszczać tylko tych, którzy cieszą się dobrą opinią. Wraz z wymaganiami do święceń trzeba też uwzględnić wymagania stawiane kandydatom do życia zakonnego. Złożenie profesji wieczystej i przyjęcie sakramentu święceń wymaga sposobu życia i pełnienia posługi w taki sposób, aby budować lud Boży, aby wzrastała wiara wiernych. Odpowiedni przykład duchownych żyjących zgodnie z duchem życia zakonnego oraz z charakterem swojego instytutu jest ubogaceniem Kościoła.

Z kolei niepowodzeniem dla Kościoła, instytutu i samego duchownego zakonnego jest okoliczność, kiedy standardy życia zakonnego

i duchownego są naruszone. Powstaje wtedy zgorszenie, obniżenie życia duchowego wiernych, szkoda dla wspólnoty Kościoła. Wobec takich zagrożeń władza zakonna jest zobowiązana reagować. Jedną z możliwości normatywnych, jaką prawo kościelne daje przełożonym jest wydalenie z instytutu. Jest to poważna kara, która sprawia, że ustają skutki złożonej profesji zakonnej jak również zabronione jest wykonywanie władzy święceń. Stwierdzenie bądź wymierzenie takiej kary może mieć miejsce z poważnych przyczyn, których zaistnienie należy udowodnić zgodnie z obowiązującymi procedurami. Regulacje dotyczące zarówno przyczyny wydalenia jak i obowiązujące procedury będą treścią tego artykułu.

1. Przyczyny wydalenia

Wydalenie z instytutu zakonnego może mieć wiele przyczyn. Związane jest zawsze z postawą zakonnika-duchownego. Przyczyny wydalenia możemy podzielić na te związane z głoszoną doktryną, jeśli jest niezgodna z nauczaniem Kościoła, przyczyny moralne dotyczące pewnych gorszących zachowań. W tej części zostanie wrócona uwaga na postawy gorszące związane z naruszeniem przykazań Bożych i kościelnych, jak również przepisów KPK 1983. Kolejne przyczyny wydalenia wynikają z niezachowania obowiązków wynikających z życia konsekrowanego oraz przynależności do konkretnego instytutu zakonnego.

1.1. Naruszenie doktryny katolickiej

Do przestępstw, które są naruszeniem doktryny katolickiej KPK 1983 zalicza: notoryczne odstępianie, rozpowszechnianie poglądów potępionych przez Urząd Nauczycielski Kościoła, od wiary katolickiej i publiczne przyjęcie ideologii przepojonych materializmem i ateizmem. Popęlnienie tych przestępstw zagrożone jest karą wydalenia z instytutu zakonnego także dla jego duchownych członków.

W kan. 694 czytamy, że na skutek popełnienia samego faktu (*ipso facto*) z instytutu zakonnego wydalony jest ten, kto notorycznie odstąpił od wiary katolickiej. W prawie kanonicznym rozróżniamy notoryczność faktyczną i prawną. Przestępstwo jest notoryczne, jeżeli w żaden sposób nie można go ukryć ani usprawiedliwić, dlatego przed sądem nie wymaga dowodu. Przestępstwo może być notorycznie prawne lub faktyczne. O przestępstwie prawnie notorycznym mówimy

wtedy, gdy zostało stwierdzone wyrokiem sądowym, który przeszedł w stan rzeczy osądzonej¹. Sytuacja, kiedy oskarżony przyzna się przed trybunałem do popełnienia przestępstwa, czy to z własnej inicjatywy czy odpowiadając na pytanie sędziego – takie przestępstwo również jest uznane za prawnie notoryczne. Przestępstwo jest faktycznie notoryczne, jeżeli czyn przestępczy jest publicznie znany i nie można go ukryć. Pewna są także: poczytalność sprawcy, jego intencja i wola popełnienia przestępstwa. Dla społeczności i władzy kościelnej fakt jest powszechnie znany a sprawca nie może się usprawiedliwić obroną konieczną ani inną okolicznością łagodzącą².

Formy odstąpienia od wiary katolickiej są następujące: apostazja, herezja, schizma, wstąpienie do akatolickiej sekty. Kan. 751 – *Herezją nazywa się uporczywe, po przyjęciu chrztu, zaprzeczanie jakiegś prawdziwej, w którą należy wierzyć wiarą boską i katolicką, albo uporczywe powątpiewanie o niej; apostazją – całkowite porzucenie wiary chrześcijańskiej, schizmą – odmowa uznania zwierzchnictwa Biskupa Rzymskiego lub utrzymywania wspólnoty z członkami Kościoła, uznającymi to zwierzchnictwo*. Łacińskie brzmienie kanonu 751: *schisma, subiectionis Summo Pontifici aut communionis cum Ecclesiae membris eidem suditis detrectatio*, zakazuje więc utrzymywania wspólnoty z członkami Kościoła, którzy zaprzeczają (*detrectatio, detrecto*), że papież jest zwierzchnikiem Kościoła³.

Kolejną przyczyną wydalenia duchownych z instytutu zakonnego ze względu na niezachowanie doktryny jest podtrzymywanie lub rozpowszechnianie poglądów **potępionych** przez Nauczycielski Urząd Kościoła. Ta ogólna norma jest zawarta w kan. 696.

KPK 1983 używa sformułowania: *diffisio doctrinarum ab Ecclesiae magisterio damnatarum*. Na uwagę zasługuje termin *damnatarum* od słowa *damnatus*, a, um-potępiony a⁴. Odnosząc się do różnych poglądów,

¹ KPK 83 Kan. 1641-1642.

² CIC 1917 Kan. 2197. F. BĄCZKOWICZ, J. BARON, W. STAWINOĞA, *Prawo Kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 3, wyd. 3, Wydawnictwo Diecezjalne św. Krzyża w Opolu 1958 s. 352-353; B. ZUBERT, *Komentarz do Kodeksu Prawa kanonicznego*, t. 2 cz. III, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1990, s. 220.

³ *Detrectatio* – odmowa, wzbranianie się, ociąganie; *detrecto* – odmówić, zaprzeczyć. Zob. A. JOUGAN, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Wyd. 3, Warszawa-Poznań-Lublin 1958, s. 191; także SONDEL, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 1997, s. 279.

⁴ *Damnatus* – potępiony, skazany, zbrodniczy – A. JOUGAN, *Słownik*, s. 172.

Kongregacja Nauki Wiary takiego terminu nie użyła już dość dawno. Analizując dokumenty Kongregacji Nauki Wiary można powiedzieć, że używa się tam terminów: *niezgodne z doktryną katolicką, nie do zaakceptowania w świetle katolickiej doktryny, jest moralnie niegodziwe, moralnie niedopuszczalne, niedozwolone jest, konieczne jest przeciwstawienie się, tezy te głęboko sprzeczne z wiarą chrześcijańską* itp. Urząd Nauczycielski Kościoła wyraził swoje negatywne stanowisko wobec poglądów zarówno doktrynalnych jak i ocen moralnych. Jeśli chodzi o dokumenty doktrynalne, to można egemplarycznie wskazać następujące wypowiedzi Kongregacji Nauki Wiary: nota na temat książki Jacques'a Dupuis «Ku chrześcijańskiej teologii pluralizmu religijnego», w której czytamy: *Błędna jest natomiast opinia, jakoby te elementy prawdy i dobra lub też niektóre z nich nie wypływały w istocie rzeczy ze źródłowego pośrednictwa Jezusa Chrystusa*⁵. Kolejnym stanowiskiem wyrażonym przez Kongregację Nauki Wiary jest treść nauczania o Jezusie Chrystusie, jako Synu Bożym: *...Powyższe tezy są głęboko sprzeczne z wiarą chrześcijańską. Należy bowiem „stanowczo wyznaczyć naukę wiary”, która głosi, że to Jezus z Nazaretu, Syn Maryi – i tylko On – jest Synem i Słowem Ojca. Słowo, które „było na początku u Boga” (J 1,2), jest tym samym, które „stało się ciałem” (J 1,14). W Jezusie „Mesjaszu, Synu Boga żywego (Mt 16,16) „mieszka cała pełnia: Bóstwo na sposób ciała” (Kol 2,9). On jest „Jednorodzonym Bogiem, który jest w łonie Ojca” (J 1,18), Jego „umiłowanym Synem, w którym mamy odkupienie – odpuszczenie grzechów (...)”*⁶.

W życiu chrześcijańskim szczególną wartość ma modlitwa. Wszystkie spotkania modlitewne powinny odbywać się zgodnie z doktryną i formą przedstawioną przez Kościół. Stanowisko Kongregacji Nauki Wiary w sprawie modlitwy o uzdrowienie jest następujące: *...Zatem, w spotkaniach modlitewnych zorganizowanych celem prośby o uzdrowienie, byłoby niedopuszczalne przypisywanie „charyzmatu uzdrawiania”*

⁵ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Nota z dnia 24 stycznia 2001 na temat książki Jacques'a Dupuis, «Ku chrześcijańskiej teologii pluralizmu religijnego»*, Ed. Queriniana, Brescia 1997, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20010124_dupuis_pl.html

⁶ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Deklaracja o jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa i Kościoła Dominus Jesus*, AAS 92 (2000) 742-765; http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20000806_dominus-iesus_pl.html

pewnej kategorii uczestników, na przykład kierownikom grupy. Nie pozostaje nic innego, jak zawierzyć suwerennej woli Ducha Świętego, który daje pewnym osobom specjalny charyzmat uzdrawiania, aby ukazać moc łaski Zmartwychwstałego. Tymczasem nawet najżarliwsze modlitwy nie sprawią uzdrowienia z wszystkich chorób⁷.

Prymat władzy papieża jest znaczącą doktryną na temat ustroju Kościoła. W historii istniało wiele różnych poglądów, które albo kwestionowały albo podważały pozycję następcy św. Piotra. Dlatego Kongregacja Nauki Wiary przypomniała stanowisko Kościoła w tej sprawie:

Przypomnienie to pomoże również uniknąć istniejącej zawsze możliwości ponownego pojawienia się interpretacji cząstkowych i jednostronnych, już w przeszłości odrzuconych przez Kościół – febronianizm, gallikanizm, ultramontanizm, koncyliaryzm⁸.

Uporczywe głoszenie przez duchownego zakonnika jednego z wyżej wymienionych poglądów lub innego odrzuconego przez Urząd Nauczycielski Kościoła może być przyczyną wydalenia zakonnika, także duchownego z instytutu.

Kolejny blok tematów, na który wypowiedziała się Kongregacja Nauki Wiary dotyczy poglądów katolika na kwestie moralne. Wypowiedzi te dotyczą takich kwestii jak: zapłodnienie in vitro, eutanazja, aborcja, ocena zachowań homoseksualnych czy legalizacja związków homoseksualnych.

W sprawie zapłodnienia in vitro Kościół zajmuje negatywne stanowisko. Akceptowanie bezkrytyczne takiego zapłodnienia *przyczynia się do osłabienia świadomości i szacunku należnego każdej istocie ludzkiej*. Technika, która powoduje całkowite oddzielenie prokreacji od aktu ludzkiego jest *moralnie niegodziwą*.

⁷ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Instrukcja na temat modlitw w celu osiągnięcia uzdrowienia pochodzącego od Boga z 14 września 2000*, L'Osservatore Romano, 24 listopada 2000, s. 6.

⁸ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Prymat następcy Piotra w tajemnicy Kościoła. Uwagi Kongregacji Nauki Wiary*, Communicationes 30 (1998) 207-216, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19981031_primate-successore-pietro_pl.html.

Podobne stanowisko zajmuje Kościół w temacie zapobiegania aborcji. Aborcja embrionu dopiero co zagnieżdżonego, stosowanie środków przeciwiwciążowych jest *poważnie niemoralne*⁹.

Moralny i prawny aspekt postaw homoseksualnych był w Kościele podejmowany wielokrotnie. Zachowania homoseksualne są niedopuszczalne i grzeszne. Natomiast głoszenie poglądów, że zachowania i postawy są uzasadnione z katolickiego punktu widzenia są niedopuszczalne. Kongregacja Nauki Wiary wypowiedziała się na ten temat w kontekście ogólnym, jak również w kontekście głoszenia poglądów przez niektóre osoby zakonne. W kontekście ogólnym trzeba wskazać wypowiedź na temat legalizacji związków homoseksualnych. Od katolika wymaga się postawy sprzeciwu wyrażonego w sposób jasny¹⁰. Moralna ocena zachowań homoseksualnych wypowiediana przez osobę zakonną powinna być zgodna z oceną Kościoła. *Doktrynalnie nie do zaakceptowania jest nauczanie, które nie ukazuje wewnętrznego zła czynów homoseksualnych*¹¹.

Kolejnym obszarem, który Kongregacja Nauki Wiary poddaje ocenie moralnej jest eutanazja. Życie ludzkie należy szanować od poczęcia do naturalnej śmierci. Należy stosować podstawową opiekę i stosować środki, dzięki którym życie będzie podtrzymane. *Niedozwolone jest jej przerwanie albo niestosowanie, jeśli konsekwencją takiej decyzji byłaby śmierć pacjenta. Byłaby to eutanazja przez zaniechanie*¹².

Na temat aborcji, usunięcia poczętego życia Kościół również wypowiedział się wielokrotnie. Bardzo wyraźne jest nauczanie papieża

⁹ KONGREGACJA NAUKI WIARY, Instrukcja *Dignitas personae* z dnia 8 września 2008 dotycząca niektórych problemów bioetycznych, AAS 100 (2008) 858-887; http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20081208_dignitas-personae_pl.html.

¹⁰ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Uwagi dotyczące projektów legalizacji związków między osobami homoseksualnymi z 3 czerwca 2003*. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20030731_homosexual-unions_pl.html

¹¹ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Informacja dotycząca siostry Jeannine Gramick i Księdza Roberta Nugent SDS*, AAS 91 (1991) s. 821-825. Tekst polski, W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1995-2000, s. 66-69.

¹² JAN PAWEŁ II, *Przemówienie do grupy biskupów amerykańskich w czasie wizyty ad limina 2 października 1998 roku*, w: Kongregacja Nauki Wiary, *Odpowiedzi na pytania dotyczące sztucznego odżywiania i nawadniania z 1 sierpnia 2007*, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20070801_risposte-usa_pl.html

Jana Pawła II w encyklice *Evangelium vitae*, gdzie papież mówi o *odrażającej zbrodni przerywania ciąży*. Jasno jest przedstawione stanowisko, że nie ma takich racji, które usprawiedliwiałyby umyślne pozbawienie życia niewinnej istoty ludzkiej¹³. Niedopuszczalne jest też usprawiedliwienie przerywania ciąży. Kościół zawsze nauczał i naucza, że owoc ludzkiej prokreacji od pierwszego momentu swego istnienia ma prawo do bezwarunkowego szacunku, jaki należy się ludzkiej istocie¹⁴. Życie ludzkie jest święte i nienaruszalne w każdej chwili swego istnienia¹⁵. Znaczenie ma także ocena moralna przerywania ciąży, która jest wielkim nieładem moralnym. W ten sposób zobowiązany jest oceniać aborcję duchowny członek instytutu zakonnego¹⁶.

Do poglądów potępionych przez urząd nauczycielski Kościoła należą także ideologie przepojone materializmem i ateizmem. Materializm jest uznawany za zło na równi z bałwochwalstwem, odstępstwem lub wszelkim nieposłuszeństwem przykazaniom Bożym w materii ciężkiej¹⁷. Ateizm z kolei został odrzucony w nauczaniu Soboru Watykańskiego II ze względu na fakt, że nie odpowiada wolności i godności osoby ludzkiej¹⁸. Przyjęcie ideologii ateistycznej lub materialistycznej może dokonać się w wymiarze zewnętrznym jak i intelektualnym. Materializm natomiast, jako stanowisko doktrynalne, jest odrzucany wraz z relatywizmem i panteizmem¹⁹. Postawa oraz głoszenie tych ideologii jest poważnym zagrożeniem dla ludu Bożego, ponieważ może prowadzić do apostazji²⁰.

Notoryczne odstąpienie od wiary katolickiej uporczywe głoszenie poglądów potępionych przez Urząd Nauczycielski Kościoła oraz przyjęcie ideologii przepojonych materializmem i ateizmem jest zagrożone sankcją wydalenia z instytutu zakonnego.

¹³ *Evangelium vitae* 58.

¹⁴ *Evangelium vitae* 60.

¹⁵ *Evangelium vitae* 61.

¹⁶ *Evangelium vitae* 62.

¹⁷ *Veritatis splendor* 70.

¹⁸ *Fides et ratio* 60.

¹⁹ *Fides et ratio* 80.

²⁰ M. BIDER, *Wydalenie fakultatywne z instytutu zakonnego według Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 76-77.

1.2. Naruszenie dobrych obyczajów

Od duchownych członków instytutu zakonnego wymaga się odpowiednich postaw moralnych. Naruszanie tych standardów może być dyskwalifikujące ze stanu zakonnego i duchownego. Tymi dyskwalifikującymi zachowaniami są: usiłowanie zawarcia małżeństwa, choćby tylko cywilnego, życie w konkubinacie, wolnym związku lub w innym zewnętrznym grzechu przeciw szóstemu przykazaniu dekalogu.

1.2.1. Usiłowanie zawarcia małżeństwa

Norma kan. 694 n. 2 stanowi, że z mocy samego prawa jest wydalony z instytutu zakonnego ten, kto zawarł małżeństwo, usiłował je zawrzeć choćby tylko cywilne. Duchowny zakonny nie może zawrzeć ważnego małżeństwa, ponieważ jest związany przeszkodą ślubu i przeszkodą święceń²¹. Jeśli miałby miejsce fakt zawarcia przez niego małżeństwa kanonicznego czy cywilnego, takie małżeństwo byłoby małżeństwem nieważnym i usiłowaniem. Z małżeństwem usiłowaniem mamy do czynienia wtedy, kiedy zgoda małżeńska została wyrażona, natomiast jedna ze stron miała świadomość, że małżeństwo zawiera nieważnie²². Przepięstwo usiłowanie zawarcia małżeństwa ma miejsce wtedy, kiedy zostaje wyrażona zgoda małżeńska. Przed urzędowym wyrażeniem zgody nie można mówić o małżeństwie usiłowaniem, o którym jest mowa w kan. 1394, lecz o konkubinacie albo innym wolnym związku, o których normy są zawarte w kanonie 1395²³. Konsekwencją prawną usiłowania zawarcia małżeństwa jest wydalenie z instytutu zakonnego mocą samego prawa²⁴ oraz kara suspensy, również z mocy samego pra-

²¹ Zgodnie z normą kan. 1052§ 2 dymisorie dla kandydata do święceń, który jest członkiem instytutu życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego powinny wyraźnie zaświadczać, że kandydat został definitywnie włączony do instytutu.

²² V. DE PAOLIS, *Obblighi speciali, delitti contro, Delitto di attentato matrimonio*, Nuovo Dizionario di Diritto Canonico, red. C. SALVADOR, V. DE PAOLIS, G. GIRLANDA, Torino 1996, s. 726.

²³ J. ARIAS, *Code de droit canonique bilingue et annoté*, 3^e édition 2007 sous la direction de E. CAPARROS ET H. AUBÉ avec la collaboration de J. I. ARRIETA ET D. LE TOURNEAU, Montreal 2008, s. 1718-1719; B. ZUBERT, *Komentarz do Kodeksu Prawa kanonicznego z 1983 r.*, t. 2 cz. III, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1990, s. 220-222.

²⁴ Kan. 694.

wa²⁵. Wydalenie i suspensa następują z chwilą popełnienia przestępstwa usiłowania zawarcia małżeństwa²⁶.

1.2.2. Konkubinat

Konkubinat jest związkiem mężczyzny i kobiety, trwający określony czas a nieuregulowany prawnie. Od małżeństwa nieważnego, usiłowanego różni się tym, że w przypadku konkubinatu nie ma woli zawarcia małżeństwa²⁷. Do konkubinatu nie jest wymagane zamieszkanie razem. O konkubinacie możemy mówić już wtedy, kiedy jest utrzymywany stały kontakt odznaczający się systematycznością i dłuższym czasem. Duchowny zakonny konkubinariusz powinien być wydalony z instytutu, czego wymagają normy kan. 695 i 1395. W kan. 694 tym zawarte jest stwierdzenie *sodales dimitti debet* – członek powinien być wydalony, które to obliguje przełożonego, aby wydalil zakonnik z instytutu.

1.2.3. Inny zewnętrzny grzech przeciwko szóstemu przykazaniu dekalogu

Jako przyczyny wydalenia obligatoryjnego należy wskazać także inne zewnętrzne grzechy przeciw szóstemu przykazaniu dekalogu. Zaliczany do nich faktyczne wolne związki. Wolne związki faktyczne to takie, w których osoby żyją razem bez formalnego powiązania. Aby mówić o istnieniu wolnego związku potrzebny jest czas kilku miesięcy²⁸.

Oprócz konkubinatu i wolnych związków KPK 1983 w kan. 1395 jest wymienione takie wydarzenie jak *inny zewnętrzny grzech przeciw szóstemu przykazaniu dekalogu*. Grzech ten musi być więc zewnętrzny. Jego zewnętrzny wymiar, możliwość udowodnienia jego istnienia obliguje przełożonego do wydalenia z instytutu. Grzechy przeciwko szóstemu przykazaniu dekalogu są wskazane w Katechizmie Kościoła

²⁵ Kan. 1394.

²⁶ ZUBERT, *Komentarz*, s. 219.

²⁷ E. SZCZOT, *Skutki kanoniczne pozostawania katolika w związku niesakramentalnym*, w: *Kościelne Prawa Procesowe. Materiały i studia*, t.3 red. A. DZIĘGA, M WRÓBEL, Lublin 2003, s. 115.

²⁸ E. SZCZOT, *Skutki kanoniczne*, s. 112-113.

Katolickiego. Według niego można wskazać: *rozwiązłość*²⁹, *nierząd*³⁰, *pornografię*³¹, *korzystanie z prostytutki*³² i *gwałt*³³.

Kolejnym grzechem zewnętrznym przeciw szóstemu przykazaniu dekalogu wyrażonym w przepisie kan. 1395 są także zachowania homoseksualne czy to te wynikające z kultury gejowskiej czy przy okoliczności okazjonalnej postawy homoseksualnej³⁴. Taką postawę również należy ocenić, jako inny, zewnętrzny grzech przeciw szóstemu przykazaniu dekalogu, wywołujący zgorzenie.

Zewnętrznym grzechem może być podjęcie innych czynności seksualnych. Takie określenie spotykamy w polskim kodeksie karnym. *Inna czynność seksualna* to wszelkie zachowania o wyrazie seksualnym i intencji, które nie są obcowaniem płciowym. W rozumieniu 197 § 2 kodeksu karnego konieczny jest cielesny kontakt uczestników takiego czynu lub przynajmniej cielesne i o charakterze seksualnym zaangażowanie ofiary (np. dotykanie narządów płciowych ofiary, zmuszanie jej do onanizowania innej osoby, do obnażania czy onanizowania się, wykonywania określonych cielesnych manipulacji seksualnych³⁵).

Zewnętrznym grzechem przeciwko szóstemu przykazaniu dekalogu jest także udział w rozpowszechnianiu pornografii tej drukowanej i czy elektronicznej. Polskie prawo karne uznaje prezentowanie treści pornograficznych, narzucanie tych treści innej osobie, która sobie tego nie

²⁹ KKK 2351: *Rozwiązłość* jest nieuporządkowanym pożądaniem lub nieumiarkowanym korzystaniem z przyjemności cielesnych.

³⁰ KKK 2353: *Nierząd* jest zjednoczeniem cielesnym między wolnym mężczyzną i wolną kobietą poza małżeństwem.

³¹ KKK 2354: *Pornografia* polega na wyrwaniu aktów płciowych, rzeczywistych lub symulowanych, z intymności partnerów, aby w sposób zamierzony pokazywać je innym.

³² KKK 2355: *Prostytucja* narusza godność osoby, która oddaje się prostytutce, stając się przedmiotem przyjemności cielesnej kogoś drugiego.

³³ KKK 2356: *Gwałt* oznacza wtargnięcie przemocą w intymność płciową osoby.

³⁴ Zob. KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ, *Instrukcja n.t. kryteriów rozeznawania powołania u osób z tendencjami homoseksualnymi ubiegających się o przyjęcie do seminariów i dopuszczania do święceń*, 4 XI 2005, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) nr 5/2006, s. 54-56; KONGREGACJA INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, *Potissum institutioni z dnia 2 lutego 1990 r.*, AAS 82 (1990) 470-532, tekst polski w: *Życie konsekrowane w dokumentach Kościoła*, oprac. B. Hylla CR Kraków 1998 s. 297- 348 n. 13.

³⁵ *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, red. BOJARSKI MAREK, GIEZEK JACEK, SIENKIEWICZ ZOFIA, Wydawnictwo LexisNexis 2010, s. 444-445.

życzy; produkowanie, utrwalanie, sprowadzanie, przechowywanie lub posiadanie za przestępstwo podlegające karze. Przestępstwo to normuje art. 202 kodeksu karnego, którego popełnienie jest zagrożone karą grzywny, ograniczenia lub pozbawienia wolności³⁶.

Popełnienie jednego z wyżej wymienionych przestępstw jest podstawą do obligatoryjnego wydalenia z instytutu.

Normy kanonów 695 i 1395 wymieniają także jako zewnętrzny grzech przeciw szóstemu przykazaniu dekalogu inną czynność przeciw szóstemu przykazaniu z użyciem przymusu. O doprowadzaniu do obcowania płciowego lub innych czynności seksualnych przemocą, bezprawną groźbą, podstępem czytamy w kodeksie karnym. Czynności te są zakazane także z punktu widzenia prawa państwowego³⁷.

W kan. 1395 czytamy także o przestępstwie przeciw szóstemu przykazaniu dekalogu z osobą małoletnią. Za przestępstwo z osobą małoletnią należy zakonnika duchownego wydrzeć z instytutu. Osobami

³⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z dnia 4 sierpnia 1997 r.

Art.202. §1. Kto publicznie prezentuje treści pornograficzne w taki sposób, że może to narzucić ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 2. Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 3. Kto z celu rozpowszechniania produkuje, utrwała lub sprowadza, przechowuje lub posiada albo rozpowszechnia lub publicznie prezentuje treści pornograficzne z udziałem małoletniego.

§ 4. Kto utrwała treści pornograficzne z udziałem małoletniego poniżej lat 15, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4a. Kto sprowadza, przechowuje lub posiada treści pornograficzne z udziałem małoletniego poniżej lat 15.

³⁷ Art. 197. § 1. Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego.

§ 2. Jeżeli sprawca, w sposób określony w § 1, doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności,

§ 3. Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia wspólnie z inną osobą,

Art. 198. Kto, wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikający z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza ją do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności,

małoletnimi w rozumieniu ustawodawstwa kanonicznego, są ci którzy nie ukończyli 18 roku życia³⁸. W kodeksie karnym ten wiek jest ustalony na 15 rok życia. W przypadku popełnienia przestępstwa z osobą małoletnią należy zastosować procedurę regulowaną *Sacramentorum sanctitatis tutela*. Według kodeksu karnego przestępstwem jest obcowanie płciowe z nieletnim, inna czynność seksualna z taką osobą, prezentowanie małoletniemu wykonanie czynności seksualnej³⁹.

1.2.4. Przestępstwa przeciwko życiu i wolności człowieka

Przestępstwami przeciwko życiu i wolności są: zabójstwo, zranienie, okaleczenie porwanie z użyciem siły lub podstęp. Do tej grupy przestępstw zalicza się także aborcja. Nauka Kościoła dotycząca moralnej doktryny została omówiona wyżej⁴⁰. W kan. 1398 czytamy, że *kto powoduje zerwanie ciąży, po zaistnieniu skutku podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa*. Zgodnie z nauczaniem papieża Jana Pawła II, takiej ekskomunice podlega każdy, kto pozytywnie współpracuje i przyczynia się do aborcji⁴¹. Odwołanie się w kan. 695 do kan. 1397 i 1398 zobowiązuje przełożonego zakonnego do wydalenia duchownych, którzy współpracowali na rzecz aborcji.

1.3. Przestępstwa przeciw dyscyplinie zakonnej

Obowiązki życia konsekrowanego dotyczą także pewnych praktyk duchowych. Jeśli postawa lub zaniechanie będzie, *poważne, zewnętrzne, poczytalne i prawnie potwierdzone*, wtedy może mieć miejsce wydalenie.

³⁸ W kan. 1395 jest mowa o ukończeniu 16-go roku życia. Norma *Sacramentorum sanctitatis tutela* ustala ten wiek na 18 lat.

³⁹ Art. 200. § 1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania,

podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w celu zaspokojenia seksualnego prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.

⁴⁰ Kan. 1397 i 1398.

⁴¹ *Evangelium vitae* 62: Ekskomunika obejmuje wszystkich, którzy dopuszczają się tego przestępstwa, wiedząc, jaką jest obłożone karą, a więc także tych współsprawców, bez których udziału to przestępstwo nie zostałoby popełnione.

1.3.1. Permanentne naruszanie obowiązków życia konsekrowanego

Obowiązki życia konsekrowanego to: życie wspólnotowe, praktyki ascetyczne, praktyki sakramentalne – sakrament pokuty co 15 dni⁴², Eucharystii⁴³, uczestniczenie w corocznych rekolekcjach⁴⁴, odmawianie liturgii godzin⁴⁵, zachowanie klauzury⁴⁶. Przedstawiając w sposób bardzo ogólny obowiązki życia konsekrowanego należy zwrócić uwagę na obowiązek powstrzymania się od tego, co nie przystoi stanowi zakonnemu i duchownemu⁴⁷. Duchowni zakonni nie powinni więc przyjmować publicznych urzędów, podejmować transakcji bez zgody kompetentnej władzy, zaciągać się do wojska, wstępować do partii politycznych oraz związków zawodowych, podejmować zadań obcych stanowi duchownemu. Jako duchowni, także członkowie instytutów zakonnych zobowiązani są powstrzymywać się od takich postaw. Permanentne i powodujące zgorzenie naruszanie tych obowiązków bądź zakazów może być przyczyną wydalenia fakultatywnego.

1.3.2. Powtarzające się naruszanie świętych więzów – ślubów zakonnych

W instytutach zakonnych składa się tylko śluby, to jedyne święte więzy. Ich permanentne naruszanie może być przyczyną wydalenia fakultatywnego. Ślub jest dobrowolną obietnicą złożoną samemu Bogu, mającą za przedmiot dobro możliwe i lepsze⁴⁸. W kontekście życia zakonnego śluby trzech rad ewangelicznych są istotnym elementem profesji zakonnej⁴⁹. Materią świętych więzów są rady ewangeliczne – czystości, ubóstwa i posłuszeństwa. Materia czystości, przestępstw i grzechów zewnętrznych przeciw szóstemu przykazaniu dekalogu zostały opisane wyżej. W tym punkcie można podkreślić materię ślubu posłuszeństwa i ubóstwa. Sposób praktyki rad ewangelicznych jest regulowany w konstytucjach. Praktykowanie rady ubóstwa zobowiązuje do życia pracowitego, w trzeźwości, z dala od ziemskich bogactw.

⁴² Kan. 664.

⁴³ Kan. 663 §2.

⁴⁴ Kan. 663 §5.

⁴⁵ Kan. 663 §3.

⁴⁶ Kan. 667.

⁴⁷ Kan. 285.

⁴⁸ Kan. 1191 §1.

⁴⁹ Kan. 654.

Dysponowanie i administrowanie dobrami materialnymi również jest regulowane prawem własnym instytutu⁵⁰.

Kolejnym obszarem omawianego punktu jest ślub posłuszeństwa. Praktyka tej rady zobowiązuje do podporządkowania własnej woli prawowitym przełożonym, zastępującym Boga, gdy wydają polecenia zgodnie z własnymi konstytucjami. Uporczywe naruszanie, kwestionowanie przedstawionej doktryny rady posłuszeństwa jest również przyczyną wydalenia duchownego z instytutu zakonnego⁵¹.

1.3.3. Uporczywe nieposłuszeństwo prawnym nakazom przełożonych w poważnej materii

Kompetencje i decyzje przełożonych obligują do ich wykonania. Do władzy należy ostatnie słowo jak również zadbanie o to, aby podjęte decyzje zostały zrealizowane⁵². Uporczywe nieposłuszeństwo oznacza zachowanie pomimo upomnień, nakazów i zakazów przełożonych. Przełożeni działają w imieniu Boga kiedy wydają decyzje zgodnie z konstytucjami. Poważna materia nieposłuszeństwa będzie więc dotyczyła tych decyzji przełożonych, które są regulowane w prawie własnym. Prawne nakazy mogą wydawać przełożeni różnych stopni – zarówno przełożeni wyżsi jak i przełożeni lokalni.

⁵⁰ Kan. 600.

⁵¹ KONGREGACJA INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO., Instrukcja *Faciem tuam Domine requiram*, Libreria Editrice Vaticana, Watykan 2008; B. SZEWCZUL, *Ewangeliczna rada posłuszeństwa w postudze przełożonego zakonnego*, w: Ewangeliczna rada posłuszeństwa w życiu konsekrowanym zakonnym a wolność osoby. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej UKSW, Warszawa 21 października 2009, red. W. KIWIOR, J. KRAJCZYŃSKI, H. STAWNIAK, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010, s. 65-85; A. SKORUPA SDS, *Posłuszeństwo zakonne w życiu „podwładnego” W: Ewangeliczna rada posłuszeństwa w życiu konsekrowanym zakonnym a wolność osoby*, Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej UKSW, Warszawa 21 października 2009, red. W. KIWIOR, J. KRAJCZYŃSKI, H. STAWNIAK, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010, s. 87-108; A. SKORUPA SDS, *Sprawowanie władzy zakonnej według „Faciem tuam, Domine, requiram”*. Studia Salvatoriana Polonica, t. 4, s. 209-220.

⁵² *Vita consecrata* 43.

1.3.4. Bezprawna nieobecność trwająca pół roku

Zakonnik jest zobowiązany przebywać we własnym domu zakonnym. Dom ten można opuścić za zgodą przełożonego⁵³. Prawodawca przewiduje także okoliczności, które usprawiedliwiają wydanie pozwolenia na pobyt poza domem zakonnym nieobecność. Przełożony wyższy za zgodą rady może zezwolić na pobyt poza domem zakonnym do okresu jednego roku. Dłuższy pobyt poza domem zakonnym jest uzasadniony ratowaniem zdrowia, studiami oraz wykonywaniem apostolatu w imieniu instytutu. Domu zakonnego nie można opuszczać bez pozwolenia przełożonego. To pozwolenie dotyczy zarówno opuszczenia domu jak i czasu tej nieobecności. Nieobecność bezprawna, to taka, na którą nie wyraził zgody przełożony, trwająca pół roku⁵⁴ i jest przestępstwem, za które może zakonnik duchowny być wydalony z instytutu⁵⁵.

1.3.5. Wielkie zgorszenie powstałe wskutek zawinionego zachowania się członka

Bardzo ogólna norma zawarta w kan. 696, wskazująca, że przyczyną wydalenia może być także jakiegokolwiek zachowanie zakonnika, które powoduje wielkie zgorszenie. Chodzi o zgorszenie powstałe na skutek niewłaściwego zachowania, za które odpowiedzialny jest zakonnik duchowny. Można wskazać takie zachowanie niegodne zakonnika, które powoduje zgorszenie, winnym jego powstania jest zakonnik. Takie zachowanie może dotyczyć sfery ekonomicznej, czy obyczajowej.

1.3.6. Inne podobne poważne przyczyny, określone ewentualnie własnym prawem instytutu

Kolejna, w sposób bardzo ogólny wyrażona przyczyna wydalenia fakultatywnego. Przyczyna ta musi być równie poważna jak wyżej wymienione. Może ona ewentualnie być regulowana w prawie własnym instytutu. Fakt, czy przyczyna ta będzie określona w prawie własnym czy nie, nie będzie miała wpływu na możliwość wydalenia. Można wskazać na takie zachowanie duchownego zakonnika, które nie jest

⁵³ Kan. 665. M. BILSKA CSSJ, *Obowiązek zamieszkania zakonnika we własnym domu zakonnym*, Msp. Lublin 2010, s. 255-259.

⁵⁴ Por. kan. 395 §4.

⁵⁵ Por. Kan. 695 i 665.

zgodne z charyzmatem instytutu, jego duchowością czy celem. Jak wszystkie wyżej wymienione przyczyny wydalenia muszą być *poważne, zewnętrzne, poczytalne i prawnie potwierdzone*⁵⁶.

2. Procedura

Procedura wydalenia z instytutu zakonnego jest określona w normach KPK 1983. Przełożony zakonny jest zobligowany do zachowania procedury. Zastosowanie tej procedury zależy od rodzaju przestępstw popełnionych przez duchownego zakonnika. Kodeks obowiązujący przewiduje za niektóre przestępstwa karę wydalenia z powodu faktu popełnienia przestępstwa (*ipso facto*), za niektóre wydalenie obligatoryjne a za niektóre wydalenia fakultatywne.

2.1. Wydalenie ipso facto

W przypadku przestępstw normowanych w kan. 694 duchowny zakonny zostaje wydalony na skutek popełnionego czynu. W takim przypadku przełożony jest zobowiązany zebrać dowody, aby potwierdzić fakt odstąpienia od wiary katolickiej usiłowania zawarcia małżeństwa.

Notoryczne odstąpienie od wiary katolickiej dokonuje się zgodnie z przepisami prawa kościelnego. W tym przypadku konieczne jest udokumentowanie, że zakonnik – duchowny wystąpił z Kościoła katolickiego, lub wstąpił do niekatolickiej grupy wyznaniowej. Potwierdzeniem takiego faktu jest dokument sporządzony przez kompetentną władzę kościelną lub wiarygodne świadectwa osób, które wiedzą o łączności zakonnika duchownego z akatolicką grupą religijną⁵⁷. Kolejnym dokumentem może być wyrok sądu, który potwierdzi apostazję, schizmę lub herezję zakonnika duchownego. Wydalenie z instytutu następuje z chwilą odstąpienia od wiary katolickiej.

Najbardziej przekonującym dowodem wydaje się przedstawienie od byłego podwładnego skróconego odpisu z Urzędu Stanu Cywilnego. Ten dokument stanowi obiektywne potwierdzenie faktu zawarcia kontraktu cywilnego. Zakomunikowanie, że duchowny zakonny usiłował

⁵⁶ Zob. kan. 696.

⁵⁷ Z. TRACZ, *Przynależność do Kościoła Katolickiego*, w: 25-lecie promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Obowiązki i stosowanie w Polsce, red.: J. KRUKOWSKI, Z. TRACZ, Łódź 2009, s. 201-225; W. WENZ, *Apostazja i formalny akt wystąpienia z Kościoła. Zasady postępowania w świetle norm kościelnych*, Studia Salvatoriana Polonica, t. 4, s. 129-152.

zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne albo informacja że zawarł kontrakt cywilny jest równoznaczne z oświadczeniem, że został on wydany z instytutu na mocy samego prawa. Wydalenia następuje z datą usiłowania zawarcia małżeństwa.

Jeśli okaże, że niemożliwe jest otrzymanie dokumentu potwierdzającego usiłowanie zawarcia małżeństwa, wtedy można sięgnąć po dowody pośrednie. Opinie wiarygodnych świadków, wspólne zamieszkanie, nazwisko dzieci uczęszczających do szkoły czy na katechezę mogą być dowodem na zawarcie małżeństwa cywilnego. Chociaż są to dowody pośrednie, ich uzyskanie może trwać dłuższy czas, jednak wydalenie następuje z chwilą zawarcia małżeństwa cywilnego.

Po zebraniu dowodów przez przełożonego przełożony jest zobowiązany stwierdzić zainstnienie faktu zawarcia małżeństwa lub notorycznego odstąpienia od wiary katolickiej. Po stwierdzeniu takiego faktu zakonnik duchowny został wydany z instytutu na mocy samego prawa.

2.2. Wydalenie obligatoryjne

Wydalenie obligatoryjne jest obowiązkiem władz zakonnych na skutek popełnionych przestępstw. Według normy kan. 695 przestępstwa te zostały wymienione w kan 1395, 1397 i 1398. Procedura wydalenia obligatoryjnego wymaga od przełożonego wyższego zebrania dowodów odnośnie do faktów i poczytalności oskarżonego. Gromadzeniem i oceną dowodów zobowiązany jest zająć się przełożony wyższy. Do wykonania tego zadania może on wyznaczyć także inną odpowiednią osobę, zgodnie z kan. 1717§ 1. Kolejnym krokiem przełożonego jest zakomunikowanie oskarżonemu o stawianych mu zarzutach i przedstawienie dowodów. Zebranie dowodów należy tak przeprowadzić, aby nikt nie poniósł szkody podczas dochodzenia⁵⁸. Do akt sprawy należy włączyć także dokumenty zawierające odpowiedzi oskarżonego oraz argumenty jego obrony. Prawo wymaga, aby działania przełożonego były udokumentowane i podpisane akta przez przełożonego wyższego i notariusza należy przesłać do najwyższego przełożonego⁵⁹. Najwyższy przełożony wraz ze swoją radą, która powinna składać się z minimum 4 członków powinien przystąpić do rozważenia dowodów.

⁵⁸ Kan. 1717§ 2.

⁵⁹ Kan. 697.

Decyzja o wydaleniu z instytutu zostaje podjęta w kolegiальnym głosowaniu, po którym przełożony najwyższy wydaje dekret wydalający. W dekreście należy przedstawić argumenty faktyczne i prawne uzasadniające wydalenie⁶⁰. Kolejnym etapem jest przesłanie dekretu do zatwierdzenia kompetentnej władzy hierarchicznej. W przypadku instytutu na prawie diecezjalnym jest to biskup diecezji zamieszkania zakonnika, zgodnie z kan. 103; natomiast w przypadku instytutu na prawie papieskim jest to Stolica Apostolska. Jeśli dekret zostanie potwierdzony, wtedy może nastąpić notyfikacja – urzędowe powiadomienie o wydaleniu. Do ważności tego dekretu należy informacja, że wydalony ma dziesięć dni od chwili otrzymania informacji na złożenie rekursu hierarchicznego do Kongregacji Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Wniesienie rekursu powoduje zawieszenie dekretu. Potwierdzenie dekretu oraz upływ dziesięciu dni od otrzymania dekretu powoduje wydalenie z instytutu.

2.2.1. Wydalenie w przypadku *delicta graviora*

W przypadku przestępstwa przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnionego przez duchownego zakonnika z osobą nieletnią poniżej osiemnastego roku życia, ordynariusz zakonny po otrzymaniu wiadomości, przynajmniej prawdopodobnej, powinien rozpocząć wstępne badanie. Po przeprowadzeniu tego badania wstępnego winien powiadomić o tym Kongregację Nauki Wiary, która wskaże ordynariuszowi sposób postępowania. Wydalenie następuje po udowodnieniu przestępstwa i wydania stosownego dekretu⁶¹.

2.3. Wydalenie fakultatywne

Procedura wydalenia fakultatywnego regulowana jest w kan. 697. Przełożony wyższy, po otrzymaniu informacji o popełnieniu przestępstwa powinien wszcząć proces o wydalenie. Sam, lub przez inną odpowiednią osobę powinien zebrać i uzupełnić dowody. Następnym etapem jest upomnienie kanoniczne wysłane do oskarżonego. W tym upomnieniu powinno być wyraźnie zaznaczone, że jeśli postawa duchownego zakonnika nie zmieni się, wtedy przełożony podej-

⁶⁰ Kan. 699.

⁶¹ Jan Paweł II. List apostolski motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, AAS 93 (2001) 737-739.

mie procedurę wydalenia z instytutu. Wobec postawionych zarzutów i ostrzeżeń poniesienia konsekwencji karnych, oskarżony musi mieć możliwość obrony. Jeśli upomnienie okazało się nieskuteczne, po piętnastu dniach należy skierować drugie upomnienie. Po wysłaniu drugiego bezskutecznego upomnienia przełożony wyższy wraz ze swoją radą przystępuje do oceny oskarżenia. Jeśli przełożony wraz z radą uznają fakty, że niepoprawne postępowanie zakonnika duchownego jest pewne, obrona niewystarczająca, wtedy należy przesłać wszystkie akta podpisane przez notariusza do przełożonego generalnego, jak w przypadku wyżej opisanego wydalenia obligatoryjnego. Przełożony generalny podejmuje decyzję wraz z radą i przesyła dekret wydalenia do Stolicy Apostolskiej.

3. Skutki prawne wydalenia

Przez prawne wydalnie ustają prawa i obowiązki wynikające z profesji. Duchowni wydaleni z instytutu zakonnego nie mogą wykonywać władzy święceń. Zgodnie z kan. 701 duchowny wydalony z instytutu zakonnego nie może wykonywać władzy święceń. Duchowny taki jest bowiem w karze suspensy, która zabrania mu wykonywania wszystkich aktów władzy święceń⁶². Wydalenie z instytutu i zakaz wykonywania władzy święceń nie zobowiązuje jednak więzów inkardynacji z instytutem⁶³. Członek instytutu zakonnego zostaje inkardynowany do instytutu przyjmując święcenia diakonatu. Trwające, mimo wydalenia, więzy inkardynacji zobowiązują ordynariusza zakonnego do przeprowadzenia procesu dyspensowania od przeszkody celibatu i innych obowiązków wynikających ze święceń⁶⁴. Podstawą takiej normy są trwające więzy inkardynacji.

W przypadkach takich przestępstw popełnionych przez duchownych zakonnych jak: usiłowanie zawarcia małżeństwa, choćby tylko

⁶² Kan. 1333 - § 1. Suspensa, która może być stosowana jedynie do duchownych, zabrania:

1° wszystkich lub tylko niektórych aktów władzy święceń; zob. M. BIDER, *Wydalenie fakultatywne*, s. 168-169.

⁶³ J. BEYER, *La dimissione nella vita consacrata*, w: *Procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano 1992, s. 337-356; M. BIDER, *Wydalenie fakultatywne*, s. 170.

⁶⁴ KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Normy dyspensowania od celibatu kapłańskiego. Normy proceduralne*, art. 1, tekst polski: W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994, s. 68-71; (AAS 72 (1980) 1136-1137.

cywilnego, przestępstwa apostazji, herezji lub schizmy, jak suspensa jest karą mocą samego prawa dla duchownych⁶⁵.

Wykonywać władzę święceń może dopiero po zezwoleniu biskupa diecezjalnego, który przynajmniej zezwoli na wykonywanie święceń. W dalszym etapie może taki zakonnik zostać przyjęty na okres próby i inkardynowany do diecezji, zgodnie z przepisami kan. 693, 267 i 269. W przypadku wydalenia obligatoryjnego lub fakultatywnego zawieszenie wykonywania władzy święceń następuje z chwilą uprawomocnienia się dekretu. Wydalony z instytutu zakonnego duchowny nie może wykonywać władzy święceń. Ewentualne wykonywanie tej władzy może umożliwić decyzja życzliwego biskupa diecezjalnego, który po okresie próby może go inkardynować do diecezji.

Wydalenie z instytutu nie upoważnia wydalonych do otrzymania wynagrodzenia czy restytucji za pracę wykonaną w instytucie. W instytucie mieszkali, mieli zapewnione wszystko, co jest potrzebne do prowadzenia działalności zgodnej z duchem instytutu. Wydalony nie może się domagać wynagrodzenia ani restytucji, jednak instytut powinien zachować wobec wydalonych słuszność i ewangeliczną miłość⁶⁶.

4. Ocena procedury

Procedura wydalenia duchownych z instytutu zakonnego jest jasno skonstruowana. Kompetencje są rozpisane bardzo precyzyjnie⁶⁷. Jednak w niektórych punktach pojawiają się pewne wątpliwości w odniesieniu do kościelnego prawa procesowego. Zgodnie z normą kan. 1448 sędzia nie powinien przyjmować sprawy, w której jest w jakiś sposób zainteresowany z powodu *wielkiej zażyłości czy niechęci*. Według tego prawa kan. 1449 oskarżony ma prawo wnioskować o wykluczenie ze składu sędziego, wobec którego miałby pewne zarzuty, czy wątpliwości. Oskarżony zakonnik może mieć zarzuty wobec przełożonego wyższego czy najwyższego albo któregoś z radnych. W obowiązujących normach nie ma możliwości wykluczenia ze składu decydujących o wydaleniu kogokolwiek. Można sobie wyobrazić

⁶⁵ Suspensa z mocy samego jest przewidziana w kan. 1370 §2, 1378 §2, kan. 1390 §1, 1394 §1.

⁶⁶ Kan. 702; M. BIDER, *Wydalenie fakultatywne*, s. 186.

⁶⁷ Zob. A. SKORUPA, *Kompetencje wyższego przełożonego zakonnego i jego rady w procesie wydalenia z instytutu zakonnego*, w: *Kościelne prawo procesowe. Materiały i studia*, t. 3, red. A. DZIĘGA, M. WRÓBEL, Lublin 2003, s. 289-303.

sytuację, kiedy oskarżony wykaże, że urzędujący przełożony wyższy, który kompletuje dowody przeciw niemu był, jeszcze niedawno, jego spowiednikiem lub kierownikiem duchowym. Taka sama sytuacja może dotyczyć także przełożonego najwyższego lub któregoś z członków jego rady. Zgodnie z kan.1550 wiadomości uzyskane w sakramencie pokuty nie mogą być uznane nawet jak ślad prawdy. Dlatego uzasadnionym byłoby wycofanie takiego radnego ze składu decydującego o wydaleniu⁶⁸. Natomiast trudne do uzasadnienia byłoby usunięcie z tego składu najwyższego przełożonego. Istniejące normy nie dają jasnych podstaw do rozwiązania tego problemu. Zasadnym byłoby wprowadzenie zasady, że w sytuacji uzasadnionej zastępca przełożonego najwyższego przejmuje rolę przewodniczącego. Jeszcze bardziej uzasadnionym byłoby umożliwienie przełożonemu wyższemu powołania trybunału, który zajmowałby się wydalaniem.

Zakończenie

Duchowny zakonny w instytucie realizuje swoje powołanie podążając drogą właściwą dla charyzmatu instytutu. Postawa duchownego zakonnego niezgodna z powołaniem kapłańskim jak również z charyzmatem instytutu może być przyczyną wydalenia z instytutu zakonnego. Przyczynami wydalenia może być głoszenie doktryny niezgodnej z nauczaniem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, jak również przyjęcie postawy niezgodnej ze stanowiskiem Kościoła. W artykule przedstawiono egemplarycznie wypowiedzi Kongregacji Nauki Wiary, które dotyczą kwestii doktrynalnych jak i moralnych. Uporczywe głoszenie poglądów uznanych przez Stolicę Apostolską za niezgodne z doktryną katolicką, uznanych przez Kościół za takie może być przyczyną wydalenia z instytutu. Wydalenie z instytutu zakonnego może być także konsekwencją postawy niezgodnej z dyscypliną kościelną jak i zakonną. Postawy takie, są powodem poważnego skandalu wymagają reakcji ze strony kompetentnych przełożonych zakonnych. Przełożeni zobowiązani są działać zgodnie z procedurami, których normy są zawarte w KPK 1983 i innych dokumentach kościelnych. Podjęcie właściwej procedury jest uzależnione od tego z jakim przestępstwem duchownego zakonnego mamy do czynienia. Za przestępstwa określone w kan. 694 zakonnik wydalony jest z mocy popełnionego czynu

⁶⁸ Por. Kan.1448-1449.

(*ipso facto*). W związku z tym trzeba zachować procedurę przepisaną w tym kanonie dla tej formy wydalenia. Inna jest procedura w okoliczności popełnionych przestępstw opisanych w kan. 695 i 1395, za popełnienie których ustawodawca przewidział wydalenie obligatoryjne. W sytuacji popełnionych przestępstw wskazanych w normie kan. 696 przełożony jest zobowiązany podjąć procedurę wskazaną w kan. 697. Na uwagę zasługuje uprawnienie oskarżonego do obrony, udział notariusza w sprawie, podjęcie decyzji przez przełożonego najwyższego i zatwierdzenie dekretu przez kościelną władzę hierarchiczną – Stolicę Apostolską lub biskupa diecezjalnego, w zależności od stopnia zatwierdzenia instytutu.

Causes and process for dismissal of members from religious institute

A religious in an institute fulfills his vocation by following the way adequate to the charism of the institute. An attitude unsuited to a religious' priestly vocation as well as to the institute's charism, can be the cause of dismissal from religious institute. Among the causes of dismissal can be diffusion of doctrine inconsistent with the magisterium of the Church or an attitude incompatible with position of the Church. In the article were presented some exemplary statements of the Congregation for the Doctrine of the Faith regarding doctrinal and moral questions. Stubborn diffusion of views recognized by the Holy See as opposed to the Catholic doctrine, may be another cause for dismissal from an institute. Dismissal from religious institute may also result from an attitude incompatible with the ecclesiastical and religious discipline. Attitudes causing grave scandal require reaction of the competent religious superiors. The superiors are obliged to act in accordance with the process regulated by the norms included in the CCL 1983 and in other ecclesiastical documents. Choosing proper process depends on the nature of an offense committed by a religious. For offenses described in can. 694 a religious is dismissed by the fact itself of committing the offense (*ipso facto*). Therefore the process described in the canon for this form of dismissal must be kept. In instances of offenses described in canons 695 and 1395, for which the legislator provided an obligatory dismissal, the process is different. In case of offenses pointed out in can. 696 the superior is obliged to initiate process indicated in can. 697. The right of the accused to self-defense, participation of a notary in the process, required decision by the major superior and approval of a decree by ecclesiastical hierarchical authority – the Holy See or diocesan bishop, depending on the approval level of the institute, deserves attention.